

»Du skänkt mig åter fosterland och vänner
 Den stund, vårt hopp var djupt i mörker sänkt!
 Du skådar allt, ransaka, hvad jag känner,
 Och se, om jag vet skatta, hvad du skänkt!
 Må slafven för sin Gud i stoftet ligga;
 Jag kan ej krypa, har ej lärt att tigga,
 Jag söker gunst ej och begär ej lön.
 Jag vill blott glad inför ditt anlet stanna,
 Med eldadt hjerta och med upprätt panna,
 Det är min manliga, min fria bön».

10

»Du gaf mig kraf att stridens massor hvälfva
 I omotståndlig fart från trakt till trakt;
 Min kropp är bräckt, och mina lemmar skälfva,
 Hvad hade jag förmått af egen makt?
 Ja jag har segrat. Kringhvärfd, innesluten,
 Ser Finlands här en väg till räddning bruten,
 En ban till bragder öppnad genom mig;
 Dock är det du, blott du, som frälst oss alla,
 Min Gud, min broder, hur jag dig må kalla,
 Du segergifvare, jag tackar Dig!»!

20

Så talte mannen, och hans öga sänktes,
 Han steg till häst och syntes snart ej mer;
 Och dagen slöts, och nattens tårar stänktes
 På dödens skuggomhöljda skördar ner.
 O fosterland, hvem spanar dina öden?
 Förborgadt är, om lyckan eller nöden
 Engång skall röjas i din framtids drag;
 Men hur du jublar då, men hur du klagar,
 Skall ständigt dock bland dina skönsta dagar
 Du minnas denna, minnas Döbelns dag.

30

J. V. S.

37 FINSK LITTERATUR

Litteraturblad n:o 12, november 1848

SILMÄNKÄÄNTÄJÄ ELI JUSSI OLUVISEN MATKA HÖLMÖLÄÄN. ILVEIL-
 LYS 2:SSA NÄYTÖKSESSÄ. VIIPURISSA 1847. (8. KOP. H).

40

Bladets flesta läsare torde erinra sig, att de åtminstone sett detta lustspel omnämndt vid dess första utgivande i Kanava. Ref. fästade i Saima uppmärksamheten på detsamma stora värde, och det gläder honom för sakens skuld att efter snart fyra års förlopp kunna vidhålla åsigten om dess förträfflighet.

En anledning att påminna om dess särskilda utgivande har Ref. haft i en representation af stycket på en sällskapsteater här i Kuopio, der det jemte några andra piecer gafs till förmon för Flickskolans kassa. Det är nemligen ett ytterligare prof på ett dramatiskt styckes duglighet, att det eignar sig för teatern. Men detta är svårt att på förhand bedöma för andra, än öfvade aktörer och teaterdirigenter. Nu har man just icke skäl att vänta, att Silmänkääntäjä, som eger så ringa intrig, att dess förra akt består blott af en scen och en dialog, just skall taga sig väl ut på scenen, ehuru dess läsning är i så hög grad underhållande. Men till Ref.s verkliga förvåning utföll uppförandet så väl, att föga någon

50

komed kan ses med större intresse. Något af denna framgång bör väl tillskrifvas det utmärkta sätt, hvarpå rolerna af de spelande utfördes; men det bevisar åter för styckets duglighet, att det så kunde gifvas af jämförelsevis ovana exekutörer.

Vid närmare öfvervägande tror man sig också finna, att intrigen i Silmänkääntjä har det egna, att vara i ovanlig grad naturlig och sjelffallen, emedan hela invecklingen synes vara öfverlemnad åt slumpen och hufvudpersonens fintlighet att af denna begagna sig. Det ger visserligen en mera i invecklad intrig, då slumpen korsar
10 beräkningarne, och fintlighetens åliggande blir, att reda sig ur bryderiet. Men det inses också lätt, att personernas uppträdande i sednare fallet blir mera passivt, att de icke kunna röra sig med samma frihet, som då de genom hela anläggningen likasom på förhand stå öfver alla tillfälligheter, beredda att låta händelserna hända. Så har här Silmänkääntjä ingen annan plan, än den allmänna, att för framtiden agera herre, och vidtager ingen annan åtgärd för dess förverkligande än att med pick och pack begifva sig till annan ort. Han anländer till Hölmöla, emedan denna station måste passeras. Det sätt, han funnit
20 vara herremannens, föranleder gästgifvarens ödmjuka beteende, och först detta inger honom utvägen, att förskaffa sig en måltid, likasom gästgifvarens tal förer honom på tanken, att uppträda såsom Silmänkääntjä och förse sig med respengar. Härigenom får intrigen en ovanlig ledighet och lätthet, och likväl blir hvarje dess vändning lika öfverraskande för åskådaren, som den är oväntad för Silmänkääntjä sjelf.

Men för att händelsernas tillfällighet icke må göra dem likgiltiga, fordras nu, att han, som till sin fördel begagnar dem, är nog karakteristiskt tecknad att gifva dem en betydelse för hela handlingen. Och aldrig kan väl deras ledning och utveckling vara mera öfverensstämmande med ledarens antagna karakter, än detta här är fallet. På andra
30 sidan äro ofvannämnda omständigheter, hvilka Silmänkääntjä begagnar, under all sin tillfällighet framgångna ur Hölmölins (gästgifvarens) karakter, och deras utveckling tjenar att visa den hittills blott gömda fransidan af denna. Båda dessa karakterer äro äfven så sannt uppfattade, att de utgöra verkliga typer. Äfven bipersonerna äro karakteristiskt tecknade; såsom också hela stycket är byggt på ett verkligen nationelt drag, på den historiska identiteten mellan utländning och herre, Finne och bonde. I den mest koncentrerade form ger derföre detta lustspel såväl en allmän nationel karaktersskildring, som skarpt utpreglade individuella karakterer. Och detta dess företråde gör äfven
40 de särskilda rolerna till ett tacksamt studium för skådespelaren.

En sann komedis förtjenst eger stycket äfven genom sin opartiskhet. De flesta åskådare tycka kanske, att det gisslar bondens håg att likna herremannen; och så väl i Silmänkääntjäs framställningar af förhållandet som i Hölmölins uppträdande finnes ämne nog, att se saken från denna sida. Dessutom agas här uppenbart bondens enfald, att af den förstkommande, som dertill har lust, låta draga sig vid näsan. Men de förbise då den andra lika väsentliga sidan; att det blott behöfves en bonde med Silmänkääntjäs djerfhet, för att af honom skapa en herre.
50 Och det fina i saken är ännu, att han, som begagnar sig af de förnas enfald, äfven står öfver sin egen antagna roll och spelar den under öppet persiflerande af den ringa konst, som för dess utförande är af nöden. Ju bjertare böndernas enfald utmålas, desto mera nedsättes också denna konst. Rätt besinnadt, vet man föga, om man icke hellre skall önska sig vara den enfaldiga bonden, än den herreman, som har

endast samma enfald att tacka för sin öfverlägsenhet. Silmänkääntäjä sjelf står uppenbarligen öfver båda.

Denna medvetna ironi hos honom gör också första akten så ypperlig, der hans hustru representerar ungefärligen det förstånd, som enligt hans insigt i saken behöfves till en herreman, men är långt ifrån att ana till den öfverlägsenhet, hvarmed han betraktar detsamma. Härigenom får allt, hvad han säger, en så äkta komisk anstrykning, att det qvicka i orden blir en verklig öfverloppsgerning, ehuru äfven deraf förekommer nog, för att ensamt göra ett vanligt lustspels lycka.

Att här anmärka det träffande i detaljerna blefve alltför vidlyftigt. 10
Sådane drag som t. ex. det, att den rusige Hölmölin i skriftförklaringar visar sin lärdom för sin piga, att en af de åskådande bönderna finner qvintessencen af Silmänkääntäjäs konst i de framvisade djurens »likhet» med en tupp, en katt o. s. v., äro öofverträffliga.

Stycket utgör väl icke det enda originela dramatiska försök, Finska litteraturen eger. Men något härmed jemförligt eger den icke. Vår öfvertygelse är dertill, att det, utan fara att underkännas, kan ställas vid sidan af hvarje dylik produkt i fremmande språk. Och då den nyare Finska vittra litteraturen icke kan förete någon produkt, om hvilken samma omdöme kunde fällas, så tveka vi icke att anse Silmänkääntäjä 20
för det bästa, denna litteratur eger. Denna vår åsigt torde gifva skäl nog för styckets ytterligare anmälade vid detta tillfälle. Vi hoppas, att det för läsaren må blifva ett skäl att åtminstone göra styckets bekantskap eller, om denna redan är gjord, att förnya den.

Vi hafva förut fästat våra läsares uppmärksamhet vid det betydelselösa i den Svenska lustspelslitteratur, som på sednaste tid börjat uppspira i Finland. Hvaraf beror denna dess betydelselöshet? Vi tveka icke att svara: af dess brist på en nationel pregel. En dramatisk produkt bör visserligen sysselsätta sig med det allmänt menskliga i tanke och handling, med de öfvertygelser och passioner, som i alla tider och i alla 30
länder fylla menniskans bröst. Men det sannt menskliga uppenbarar sig alltid i någon nationel form; och den, som lyckas uttala något för en nation, ett tidehvarf i dess historia, karakteriserande, kan vara öfvertygad, att han då äfven framställt något sannt menskligt innehåll. Ju mera betydelsefull skildringen är för det nationela lifvet, desto djupare har den då äfven träffat det allmänt menskliga. Här ifrågavarande Finska lustspel kan bäst derom lemna vittnesbörd. Ty det djerfva bedrägeriet å ena sidan, den godtrogna enfalden å den andra äro öfverallt hemmastadda, likasom det är en allmänt mensklig erfarenhet, att det förra oftare innebär lättsinnighet än elakhet och, emedan det 40
har exemplet uppifrån, lättare ursäktas inför sig sjelf och andra, samt att den sednare understödjes af inbilskheten. Också inträffar det här, att det glada intrycket icke störes af Silmänkääntäjäs för sig låga beteende, att undansnilla nästans egendom; ty han använder sålunda blott sin talang att spela herre, och glädjen öfver framgången häri är för honom hufvudsakligare än penningevinsten.

Det förefaller svårt, att kunna påfinna några lika ingripande nationela drag, som de i detta stycke framställda. Men detta bevisar blott, att det är svårt att vara poët, att producera något originelt. Och det är icke det minsta lättare, att uttänka något karakteristiskt 50
allmänt menskligt förhållande. Frågar man sig, hvarigenom Scribe's komedier i Frankrike, Blanche's i Sverige vunnit så stort bifall, så skall det vara svårt att upptäcka någon annan grund för deras framgång, än deras nationela karakter. Båda hafva lemnat många i anseende till konstnärligt utförande högst medelmåttiga produkter,

men äfven dessa hafva anslagit – emedan de uppburits af någon national typ.

J. V. S.

38 ANMÄRKNINGAR TILL LITTERATURBLAD N:o 12 1848

Litteraturblad n:o 12, november 1848

10 OM DEN NYA UNDER ARBETE VARANDE KALEVALA EDITION.

Fortsättningen af denna redogörelse skall framdeles följa, i den mon redaktionsarbetet hinner fortgå. Den läsare, som känner förra Kalevala upplagan, finner lätt, i hvilket förändradt skick denna dikt enligt nyssanförlädda innehållsförteckning kommer att uppträda.

Redan har i Suometar den nya upplagans första Runo blifvit meddelad, hvilken uti denna nya form löser motsägelserna i skapelsehistorien, sådan den i förra upplagan framställes. Hvad som der tillskrifves Väinämöinen, tillägges här Kave, luftens dotter, »Veenemonen», som äfven blir Väinämöinens moder. Ätminstone kuriös är här öfverensstämmelsen med den nyare Geologins teorier, enligt hvilka vattnen efter den plutoniska periodens slut slog ned ur atmosfären och under flera revolutioner afsatte de jordlager, som bilda jordytan.

Sedan bildas den hufvudsakliga olikheten mellan båda upplagorna af den mot Väinämöinen fientliga Lappens identitet med Joukahainen. Detta ger anledning att flytta om Runorna 30–31, hvarigenom Väinämöinens förhållande till Joukahainen och hans syster i nya upplagan upptager Runorna 3–5.

Med Runon 6 börjar nu den serie af sånger (i förra upplagan Runorna 1–5), hvilken Castrén betecknat med den gemensama öfverskriften: »Pohjola kommer i besittning af Sampo.» Den utgöres i denna upplaga af Runorna 6–10. Här bildar nu Väinämöinens misslyckade frieri till Joukahainens syster och hans moders råd till honom, att söka tröst hos Pohjola jungfrun, en lämplig öfvergång från den föregående serien.

Runorna 6–8 i förra upplagan, som beskrifva Lemminkäinens första Pohjolafärd, motsvaras i denna af Runorna 11–16. Beskrifningen på L.s frieri i Saari och hans samlif med sin första hustru Kyllikki utgör här en helt och hållet ny episod.

Förra upplagans Runor, 9–12, »Väinämöinens och Ilmarinens friarfärder till Pohjola», samt 13–16, »Ilmarinens bröllop», upptagas här i Runorna 17–20 samt 21–26.

Så följer Lemminkäinens andra Pohjolafärd, för att våldgästa på bröllopet, samt följderna af detta företag: i förra upplagan Runorna 17–18, i den nya 27–30. Denna episod är nu, såsom synes af runornas och versernas antal, betydligt utvidgad, isynnerhet genom beskrifningen på L.s återkomst till hemmet från den lycksalighetens ö, der han så länge fann en tillflykt.

Episoden om Kullervo, som i förra upplagan (Runon 19) endast utgöres af beskrifningen på hans beteende i Ilmarinens hem, har i nya upplagan vuxit till en hel, egen dikt af högst märkligt innehåll. Runon 50 31–35.

Så återstår ännu Striden om Sampo, beskrifningen på Pohjolavärdinnans försök att hämnas och på det sätt, hvarpå Väinämöinen tillintetgör dem, i förra upplagan Runorna 21–29, i den nya 36–47, samt slutrunon, som är densamma i båda.